

Н. Навольська

РЕГІОНАЛЬНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Досвід функціонування підприємницьких структур в Україні свідчить, що у країні не створено умов, які б сприяли їх ефективному розвитку. За останні роки простежується чітка тенденція зниження темпів розвитку підприємницьких структур, зменшення зацікавленості підприємців у заснуванні власної справи. Нині в Україні діє лише близько 190 тисяч малих підприємств. Причому, 30–40% зареєстрованих підприємницьких організацій припиняють свою діяльність ще на стадії становлення. Частка зайнятих у малому бізнесі України в загальній чисельності зайнятих знизилася за останні роки з 5% до 4,7%. Відбувається постійне зменшення чисельності тих, хто працює в малому бізнесі, в розрахунку на одне підприємство: за 1991–1996 р.р. цей показник зменшився більше ніж у 2 рази.

Сфера малого бізнесу ще не справляє помітного впливу на розвиток національної економіки, забезпечуючи менше 10% обсягів виробничої продукції, робіт, послуг. Більшість підприємницьких організацій, створених на базі приватизації державних підприємств, працюють з низькою віддачею і відчують темп негативних процесів, викликаних кризовою ситуацією в країні. Ці процеси можуть бути охарактеризовані низкою факторів, що гальмують розвиток малого підприємництва. Класифікацію цих факторів наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація факторів, що гальмують розвиток підприємництва

Група факторів	Найменування факторів
1. Фактори, пов'язані зі станом ресурсних ринків	1.1. Недосконале ресурсне забезпечення 1.2. Нерозривність фінансового ринку 1.3. Недостатність ринку збуту 1.4. Регіональні та галузеві диспропорції на ринку праці
2. Фактори, що характеризують взаємовідносини держави та ринкових інституцій з малими підприємствами	2.1. Відношення держави до підприємницьких структур. 2.2. Розвиток елементів ринкової інфраструктури
3. Соціально-технологічні фактори	3.1. Негативне ставлення оточуючих до підприємництва 3.2. Зростання злочинності 3.3. Соціальна незахищеність працівників

Досвід реформування вітчизняної економіки однозначно доводить, що для прискорення реформ і для підвищення їх ефективності необхідно посилити роль та функції регіонів. Ефективне вирішення проблем, пов'язаних з трансформуванням адміністративно-командної економіки в ринкову, з єдиного економічного центру є неможливим. Така теза не викликає заперечень з боку реформаторів і урядовців, але її втілення в практику господарювання наштовхується на складні проблеми. До них слід віднести, насамперед: невизначеність регіонів як територіально-господарських структур в юридичних аспектах; відсутність визнаних механізмів взаємодії між регіонами і державою як економічними суб'єктами та юридичними особами.

Мале підприємництво в Україні набуло офіційного визначення і досить високих темпів розвитку в процесі трансформації адміністративно-командної економіки і формування ринкових

відносин на базі роздержавлення і приватизації державного майна. Достатньо відзначити, що за 1992–1997 р. р. в Україні було приватизовано понад 46 тисяч об'єктів, які належали до малих структур. Крім того, за цей період створено понад 200 тисяч нових малих підприємницьких структур на базі приватної власності. Якщо до цієї кількості підприємницьких об'єктів додати понад два мільйони осіб, які займаються індивідуальною підприємницькою діяльністю як фізичні особи, то можна констатувати, що в Україні функціонує досить потужний підприємницький сектор економіки, навколо якого формується ринкова інфраструктура, і який дедалі більше впливає на становище ринкової системи господарювання.

Нині внесок малого бізнесу в загальну величину прибутку від народногосподарської діяльності в Україні становить близько 9%, в той час, як у країнах Центральної Європи і Балтії – 30%, розвинутих країнах світу – 50%. Частка зайнятих у сфері малого бізнесу в Україні є меншою в 7–8 разів, ніж у постсоціалістичних країнах Східної та Центральної Європи і в 10–12 разів – ніж у розвинутих країнах світу. За прогнозами вітчизняних фахівців, Україна згідно з фактичними нормативами розвинутих країн повинна мати не менше 2–3 млн. малих підприємств. Отже, не зважаючи на досить високі темпи розвитку підприємницьких структур у сфері малого і середнього бізнесу, національна економіка України ще не є насиченою ними. А враховуючи, що в країні наростають темпи безробіття і загострюються проблеми зайнятості, можна прогнозувати, що на найближчу перспективу кількість малих підприємницьких структур збільшиться і саме сфера малого та середнього бізнесу буде основним фундатором нових робочих місць. Проблема полягає в тому, щоб спрямувати розвиток підприємництва на вирішення важливих соціально-економічних завдань національної економіки, підвищити рівень віддачі цих структур та їх вклад у формування ВВП.

З огляду на зарубіжний досвід, вирішення проблем, пов'язаних з ефективністю функціонування сектора, і в першу чергу в сфері малого бізнесу, потребує активної політики держави, підтримки найважливіших напрямків підприємницької діяльності. Аналіз світової практики господарювання показує, що практично кожна розвинута держава розробляє власну політику підтримки підприємницької діяльності і механізмів її реалізації, виходячи з реальної ситуації перспектив розвитку національної економіки. При цьому значну частину проблем, пов'язаних із розвитком підприємництва, вирішує самостійно на рівні регіонів.

Зокрема, тільки в Канаді на рівні регіонів одночасно реалізують 54 програми, які спрямовані на розвиток підприємництва, підтримку малих і середніх підприємницьких організацій, дрібних підприємств. Кожна регіональна програма сформована з позицій інтересів регіонів, їх ресурсно-фінансових можливостей та потреб населення в послугах і продукції підприємницьких організацій. Регіональну політику щодо розвитку підприємництва ефективно використовують у США, Англії, Франції, Італії, Японії та інших розвинутих країнах світу.

У теперішній час, починаючи з 1997 р., практично на рівні кожної адміністративної області створені державні структури при виконавчих органах влади, які займаються формуванням програм розвитку і підтримки підприємництва та механізмів їх реалізації у регіонах. Однак, як показують дослідження, структури, що спеціалізуються в сфері управління розвитком підприємництва на рівні регіонів, малочисельні, а отже, займаються здебільшого розробкою програм, плануванням заходів, у той час, коли такі питання як аналіз ефективності функціонування підприємницьких об'єктів, вивчення попиту населення на продукцію і послуги підприємницької діяльності, дослідження проблем та потреб безпосередньо підприємств їм не під силу. Тому розроблені програми носять здебільшого формальний характер.

Отже, однією з головних причин низької віддачі від підприємницької діяльності на сучасному етапі є невідповідність механізмів управління цими процесами вимогам ринкової економіки, недостатня увага управлінських структур вивченню кон'юнктури ринків, попиту і пропозицій населення, визначенню можливостей регіонів у їх забезпеченні.

Сучасну політику регіонів з питань розвитку підприємництва необхідно формувати на основі визначення стратегії розвитку регіонів, ролі, місця і функції підприємництва в розв'язанні важливих соціально-економічних проблем розвитку території та їх населення.

Отже, в умовах кризової ситуації і обмеженості фінансових ресурсів важливими питаннями у формуванні стратегії розвитку підприємництва слід вважати визначення пріоритетних для регіону видів та форм такої діяльності. При цьому кожний конкретний регіон має самостійно визначати пріоритетність, виходячи з реальної ситуації, що сформувалась у регіоні, його ресурсного потенціалу і потреби населення в послугах та пропозиції підприємництва.